

Peculiarities of Ukrainian labour emigration in Italy at the turn of the 19th and 20th centuries

Petro Havrylyshyn

Department of World History, Precarpathian Vasyl Stefanyk National University, UKRAINE, Ivano-Frankivsk, 57, Shevchenko Str., E - mail: gavryshp@rambler.ru

The article is an examination of social and economic position of Ukrainian labour emigration in Italy. It presents a classification and analysis of its characteristic features and peculiarities.

Nowadays the scientists are talking about the "fourth wave" of Ukrainian emigration meaning a mass departure of our citizens to work abroad. One of the countries that received a considerable number of Ukrainians is the Republic of Italy. Suffering the labour force shortage in such spheres as elderly, health and children care or cleaning Italy is an employer of about half million of our citizens.

According to the scale and gender features it is possible to distinguish two stages of emigration of Ukrainians to Italy. In 1991-1996 a small amount of our citizens, mainly men, had been working there in agriculture for 2-3 months. The second period began in 1997 and it hasn't finished yet. It is characterized by more massive departure of Ukrainians, mainly for a long stay.

Modern Ukrainian emigration is in 90% female. The emigrants came from all regions; however most of them came from Western Ukraine. Over 90% emigrants have children but only 10-15% out of that number stay with parents in Italy. The female character of Ukrainian labour migration was determined by the job demand. Skilled employees went abroad where they were forced to work out of their fields. Ukrainian workers in Italy annually send about 3.4 billion dollars to support families, buy accommodation or pay for children education. At the same time modern Ukrainian emigration due to its mass character causes a number of significant economic, demographic, social and other problems in the country.

*Переклад виконано в Агенції перекладів PIO
www.pereklad.lviv.ua*

Особливості української трудової еміграції в Італії на межі ХХ-ХХІ ст.

Петро Гаврилишин

Кафедра всесвітньої історії, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, УКРАЇНА, м.Івано-Франківськ, вул.Т.Шевченка, 57,
E-mail: gavryshp@rambler.ru

У публікації висвітлено соціально-економічне становище української трудової еміграції в Італії, здійснено її класифікацію, проаналізовано характерні риси та особливості.

Ключові слова – українська трудова еміграція, Італія, Західна Україна, нелегальність.

I. Вступ

Після набуття Україною незалежності одним із здобутків демократизації суспільного життя стало забезпечення права вільного пересування громадян. Водночас Україна стала складовою процесів глобалізації, характерною рисою яких є міжнародна трудова міграція. Багато українців скористалось цим правом, виїхавши працювати до країн Європи та інших держав світу. Однією з держав, де опинилась значна кількість українських громадян, стала Італія. Донедавна ці явища ігнорувались на державному рівні, а факт виїзду вважався тимчасовим як наслідок економічних труднощів, які згодом мають бути подолані. Проте праця за кордоном на даний час понад п'яти мільйонів наших громадян переконує в невірній оцінці цих явищ та потребі вироблення прагматичної державної політики щодо них. А це, безсумнівно, неможливо без фахових та різнобічних досліджень еміграційного процесу. Українська трудова еміграція до Італії уже стала складовою новітньої історії обох країн.

II. Соціально-економічне становище українських заробітчан в Італії

Причини трудової міграції мають майже виключно економічний характер. Виїздити за кордон примушує ситуація, коли роботу знайти можна, проте прожити на запропонований заробіток неможливо, а вирішити життєво важливі матеріальні проблеми – й поготів. Також треба врахувати розвиток систем інформації та очікування на краще життя за кордоном, демократизацію перетину кордонів, бажання подивитися світ.

На наш погляд, умовно можна виділити за масштабами, метою та гендерними особливостями два етапи еміграції українців до Італії. Перший – це період 1991–1996 рр. Кількість наших громадян, що працювали нелегально на Апеннінському півострові, не була високою. Здебільшого це були сезонні робітники, що працювали у сільському господарстві. У цей період нелегальними робітниками були, як правило, чоловіки – міські жителі України. Наприклад, у провінції Больцано працювало багато

киян, у провінції Латина – мешканці Чернігова [2]. Частина жінок, переважно дівчата до 25 років, працювали повіями [8, с.8].

Другий період розпочався 1997 р. і триває до теперішнього часу. Для нього характерна нелегальна еміграція чоловіків та жінок, спочатку з західних регіонів України, а потім і з східних, яка набула масового характеру у 1999–2001 рр. Особливістю цього періоду є істотне переважання жінок над чоловіками, що зумовлювалося специфікою пропонованої роботи [4, с.4].

Для усвідомлення масштабу української трудової еміграції в Італії, її якісних і кількісних показників велике значення мають соціологічні дослідження, яких є досить мало. Проведені два соціологічні дослідження дозволяють уявити другий етап української трудової міграції до Італії. Першим було соціологічне дослідження «Стан сучасної трудової еміграції в Італії», проведене у травні-червні 2003 р. зусиллями Апостольської візитатури УГКЦ в Італії та з допомогою Християнського Товариства Українців в Італії [5, с.3]. Воно дало цікаві результати і висновки. Зокрема, українська еміграція в Італії за останні 10 років набула масового характеру. Після останньої легалізації 2002 р. кількість українців, законно присутніх на території Італії, збільшилась майже вдвічі: з 14035 до 112802 чол. На 90% українська еміграція в Італії є жіночою (середній вік 45 років). Попри наявність вихідців зі всіх областей України, беззаперечним лідером є Західна Україна: Львівська область – 41,8%, Тернопільська – 16,7%, Івано-Франківська – 11,5%, Чернівецька – 10,8%. Серед українських емігрантів 64,3% є одруженими, 90,4% мають дітей, з яких лише 5,5% перебувають з батьками в Італії. За освітою вихідці з України розподілились так: середня – 14,2%; середня спеціальна – 49,3%; вища 36,5%. Це в переважній більшості педагоги, економісти та бухгалтери, працівники медичної та торгівельної сфер, сільського господарства та ін. Щодо трудової зайнятості, то 64,1% доглядають за хворими та перестарілими; 6,4% – за дітьми; 18,5% є домогосподарками, 2% працюють в сільському господарстві, 1,8% – у сфері обслуговування; 7,2% – у промисловості та в інших сферах. Кожен український емігрант утримує в Україні, в середньому, 4 особи [4, с.3].

Другим, поки що останнім, було соціологічне дослідження «Українська трудова еміграція» проведене з ініціативи редакції греко-католицького часопису «Нова Зоря» та спільноти колишніх заробітчан «Піста» (знаходяться в Івано-Франківську) у грудні 2006 – лютому 2007 рр. під керівництвом журналістки і письменниці О.Пронюк, колишньої заробітчанки в Італії [5].

Як зазначає вона, за останні 4 роки обличчя трудової еміграції в Італії відчутно змінилося. Нинішній заробітчанин – вже не першопрходець, він володіє інформацією про ринок та умови праці за кордоном і їде до рідних та знайомих. Натомість у нашому суспільстві з'явилися нові проблеми: соціальне сирітство дітей, зростання розлучень, пияцтво серед покинутих чоловіків. Новітньому

заробітчанинству вже характерна осілість – об'єднання сімей за кордоном, вивіз дітей, шлюби з іноземцями [6, с.3]. У ході дослідження було опрацьовано 408 анкет, які надійшли з Італії. 26,47% українських заробітчан працюють нелегально [6, с.7], хоча варто відмітити тенденцію до збільшення кількості легалізованих громадян України. Близько 90% мають проблеми із здоров'ям, тільки 51,71% звертаються до лікарів в Італії. В порівнянні з соціологічним дослідженням 2003 р., показники 2007 р. майже співпадають у наступному: причини виїзду, вік, освіта, місце проживання, зайнятість в Італії. Проте є значні зміни: відчутно зріс відсоток легалізованих заробітчан в Італії та показник вивозу дітей і об'єднання сімей за кордоном. Трагізм цієї новітньої еміграції в тому, що виїхала мати – 83,66%. 67,14% матерів-заробітчан мають двоє і більше дітей, кожна дев'ята мати – вдова, кожна п'ята – розлучена [5, с.6].

Цікаво побачити українців на тлі загальної ситуації щодо іноземців в Італії. Так, за даними соціологічних досліджень римського Карітасу, на кінець 2005 р. в Італії було 303,5 тис. легальних іммігрантів. Виявилось, що 5,2% населення Італії – іноземці, тобто іммігрантом є одна особа з 20. Найбільш численними іноземними громадами є: румунська (271 тис.), албанська (256 тис.), марокканська (235 тис.), за ними слідує українська (118 тис.) та китайська (112 тис.). Найвища концентрація іммігрантів у північних регіонах країни (59,5%), у центрі їх 13,5%. Рим і Мілан лідирують за кількістю іноземців серед інших міст. Там їх 11,4% та 10,5% відповідно. Імігранти в Італії – молодий народ, 70% входять у ліміт 15-44 років, серед італійців у цю вікову групу входять лише 47,5% населення [3, с.10].

Щодо ринку праці, Карітас повідомляє, що один працівник з десяти народжений за межами країни, а за даними італійського інформаційного агентства INAL з іноземцями пов'язаний кожен шостий прийом на роботу. Карітас нарахував 131 тис. іноземців, які відкрили власну справу [3, с.10].

Колишніх українських учителів, медиків, економістів, домогосподарок охоче беруть на роботу по догляду за хворими та перестарілими, прибирання квартир, нянями з дітьми в італійських родинах [3, с.10]. Очевидно, що зайнятість українських заробітчан відрізняється від загальної картини зайнятості легальних іноземців в Італії, яку дає Карітас. Доволі часто наші заробітчани мають значно кращу освіту і рівень культурного розвитку за своїх роботодавців. Проте невизнання українських дипломів і наявність високої конкуренції, враховуючи ще й проблему легалізації, не дозволяє їм реалізувати себе за фахом, а отже отримувати більшу заробітну плату. Рівень заробітку українців в Італії, навіть попри роботу в низькооплачуваних сферах, становить у середньому 500–1000 євро. Він дозволяє утримувати сім'ю, навчати студента у вузі або сплачувати кредит по житлу тощо [7].

Українська еміграція в Італії має свою специфіку, на відміну від українських трудових міграційних груп в інших країнах. В основному різниця полягає у сфері

зайнятості та гендерній ситуації. В Росії задіяні переважно чоловіки будівельних професій та малокваліфіковані громадяни, терміни їх перебування різні. В Португалії працюють кваліфіковані чоловіки робітничих спеціальностей (будівельники, промислові робочі), перебування довгострокове. Іспанія дає переважно сільськогосподарські роботи, будівництво, перебування теж тривале, чоловіки дещо переважають над жінками. У Польщі та Чехії виконують різні види робіт, перебування короткострокове (2-3 місяці), працевлаштування переважно чоловіків. Для трудової еміграції в Туреччину та Угорщину були характерні так звані «човники» – багаторазові поїздки на короткі терміни для закупівлі товарів.

В Італії задіяні переважно жінки старшого працездатного віку. Перебування довготривале – 4-5 років і більше. Саме італійський ринок праці, який затребував некваліфіковану робочу силу такого типу, зумовив жіночий характер української трудової еміграції, її переважно середній та старший вік.

За підрахунками окремих українських експертів, за межами країни працюють від 3 до 7 млн. чоловік. А.Гайдуцький говорить про 4,93 млн. чоловік у 2007 р., з яких 2 млн. перебувають у Росії, 1 млн. у Польщі, 500 тис. в Італії, 350 тис. у Греції, 200 тис. у Португалії, 130 тис. в Іспанії та ін. [1, с.11]. Звичайно, постає питання про ймовірність таких масштабів, адже відношення трудових мігрантів до загальної кількості населення в Україні коливається в межах 11-12%. Рівень цього показника стає очевидним у порівнянні з іншими країнами, особливо СНД. Наприклад у Грузії частка трудових мігрантів сягає 36% населення самої країни, у Молдові 27%. У північних країнах латинської Америки завдяки територіальній близькості до США та Канади теж великі масштаби еміграції: у Сальвадорі – до 30% населення, на Гаїті – 24%, в Еквадорі – 16% [1, с.11].

Міжнародна організація з міграції провела опитування українських трудових мігрантів щодо обсягів їхніх заробітків. Найбільший дохід мігранти отримують у країнах Європейського Союзу. Особливо слід виділити Ірландію – 3125 дол. на місяць, Швейцарію – 2300, країни Бенілюксу – 1635, Німеччину – 1300 та Італію – 934. Значно меншим є дохід українців, котрі працюють у країнах Східної Європи: Чехія – 527 дол. на місяць, Румунія і Словаччина – 430, Росія 371 [1, с.11].

На основі даних про річний дохід мігрантів в окремих країнах світу можна визначити загальний дохід заробітчанин по країнах світу. Найбільший сукупний річний дохід мають українці, які працюють у Росії, 8,9 млрд. дол., що зумовлено найбільшою їх кількістю. Далі йдуть Італія та Польща, де обсяги сукупних доходів становлять відповідно 5,6 та 5,2 млрд. дол. За рік усі українські трудові емігранти заробляють 35,3 млрд. дол. У середньому один наш емігрант переказує на батьківщину 60,3 % отриманого доходу. Отже, мова йде про 21,3 млрд. дол. на рік. Зокрема, з Італії пересилають 3,4 млрд. Надходження від емігрантів дорівнюють майже чверті ВВП України, а також є значно більшими за обсяги

надходжень сукупних іноземних інвестицій в Україну. Для порівняння, надходження міграційного капіталу відносно ВВП Молдови становило у 2006 році понад 46%, у Тонга і Лесото понад 25%, у Таджикистані понад 23% [1, с.11].

Цікава думка італійців про працю українок. Так Паоло віком 62 роки для догляду за матір'ю найняв українку. На запитання, чи він коли-небудь найняв би італійку, Паоло з усмішкою відповідає: «Ні! (сміється) Італійська жінка ніколи не погодилась б виконувати цю роботу! Італійська жінка має свою власну матір, щоб за нею доглядати, чи не так? Можливо, їй слід би було платити погодинно, вона би трохи куховарила, однак вона ніколи б не залишилася на ніч. Італійська жінка могла б, як максимум, доглядати за своєю свекрухою, але не за незнайомою людиною» [9].

III. Класифікація української еміграції до Італії

Термін «трудоий мігрант» обмежує його характеристику, з'являє площину мотивів, причин та наслідків міграційного руху особи. Розумінню сутності явища сприяє його класифікація. У науковій літературі наведено різні види міграції. Іноді автори суперечливо класифікують міграцію, що вносить суттєві труднощі у розуміння цього складного багатоаспектного явища. За основу нашої класифікації української міграції до Італії ми взяли чотирнадцять класифікаційних ознак, запропонованих О.Пуригіною та С.Сардаком [6, с.154].

Спрямованість української міграції в Італію за причинами та мотивами є економічною, з огляду на дії мігранта в країні однозначно є трудовою. За характером прийняття рішення про міграцію є добровільно-примусовою. Безсумнівними є такі її риси як міждержавна і далека за відстанню, довгострокова. Також її можна визначити як еміграцію – вид міграції, виїзд громадян із своєї країни до іншої на постійне або довготривале проживання. За отриманням дозволу від органів державної влади на здійснення міграції, тобто законності перетину кордону, вона є переважно нелегальною, але з часом велика частка заробітчанин легалізує своє перебування. Зараз наявні обидві групи емігрантів з перевагою нелегальних. За кількістю виїздів мігранта вона є одноразовою, але після його легалізації вона можлива як багаторазова. З огляду на соціальний склад українська еміграція в Італії є міграцією кваліфікованих працівників, що працюють не за фахом, займаючи ніші на ринку праці, де італійці працювати відмовляються. За адаптаційною поведінкою вона, з огляду на довготривалість, є переважно асиміляційною, хоча стосовно цього аспекту треба провести дискусію серед науковців. Зважаючи, що в цілому є відповідність очікувань мігранта результату, то виділимо її як вдалу. За наслідком для Італії українська міграція є вдалою, оскільки вивільняє людські ресурси від необхідної некваліфікованої праці до такої, що впливає на зростання ВВП країни.

Україна та Італія повинні розв'язати проблеми, пов'язані з нелегальним використанням робочої сили українців і заснованою на ньому дискримінацією прав та

свобод людини – громадянина України на території Італійської Республіки. На наш погляд, необхідно укласти двосторонній договір між Україною та Італією, в якому передбачити процедуру захисту прав українських громадян та забезпечення їх перебування на території Італії. Україна, зі свого боку, повинна підготувати та прийняти закон про трудову міграцію, який регулюватиме всі питання, пов'язані з нею. Він передбачатиме оподаткування мігрантів, спеціальні тимчасові візи тощо. У такий спосіб трудова міграція в Україні могла б бути легалізована й належно врегульована.

ВИСНОВОК

Отже, українська трудова міграція в Італію є економічним явищем, спричиненим розвалом Радянського Союзу, крахом старої економічної системи, кризи, що супроводжує перехідний стан України. Тисячі людей, прагнучи покращити свій матеріальний стан, який різко впав, усіма можливими, часто незаконними шляхами почали вирушати на працю в більш благополучні держави. Італія, маючи дефіцит робочої сили в таких нішах, як догляд за перестарілими, хворими, дітьми, прибирання, стала на сьогодні працедавцем для близько півмільйона наших громадян. Піком виїзду були 2000–2001 рр. Українці за чисельністю зараз є третьою-четвертою міграційною групою після румунів, албанців і марокканців. Пропозиція роботи визначила «жіночий» характер української трудової еміграції в Італії, що є феноменом у світовій історії. До позитивів можна віднести той факт, що українські заробітчани на Апеннінському півострові щороку пересилають на батьківщину 3,4 млрд. доларів, за ці кошти вони утримують сім'ї, купують чи будують житло, навчають дітей.

До негативів слід віднести соціальне сирітство дітей, зростання розлучень, пияцтво серед покинутих чоловіків, марнотратство зароблених в Італії грошей близькими, які не усвідомлюють труднощів їх здобуття, тощо. Мінусом для України є втрата значних людських ресурсів.

Література

- [1] Гайдуцький А. Міграційний капітал в Україні: прихована реальність // Український голос в Італії. – 2007. – Грудень. – С.24–25.
- [2] Левцун О. Зовнішня трудова міграція в Україні як демографічна проблема // www.dialogs.org.ua/projectua_full.php
- [3] Паска Е. В Італії легально проживають 3 мільйони іноземців // Українська газета. – 2006. – Листопад.
- [4] Програма Міжнародної наукової конференції „Українська імміграція в новому європейському контексті: відносини між Італією та Україною” (17 червня 2006 р., м. Львів). – Львів, 2006.
- [5] Пронюк О. Стан сучасної української трудової еміграції: Італія. – Івано-Франківськ: „Нова Зоря”, 2007. – 24 с.
- [6] Пуригіна О.Г., Сардак С.Е. Міжнародна міграція: Навч. посіб. – К., 2007. – 312 с.
- [7] Свідчення Стефи, 1952 р. н.; місце народження – Стрийський р-н; освіта вища – педагог; працювала за фахом; в Італії 6 р. - доглядала за перестарілими, прибирала. Записано 27 листопада 2007 р. Гаврилишин П. М. у м. Івано-Франківськ.
- [8] Сороневич М. Квиток у рабство // Українська газета. – 2006. – Жовтень.
- [9] Fedyuk O. An Ukrainian Mother Abroad // www.plotki.net/wie/cms/article/23/portrait-15.